

Diana Blagoeva

(Sofia, Institute for Bulgarian Language (IBL), Bulgarian Academy of Sciences)

A Review of Mária Košková's Bulgarian-Slovak Dictionary. Volume II. Bratislava: Slovak Academy of Sciences, 2013, 691 p. ISBN: 978-80-89489-12-1

Abstract: The project for the compilation of a Bulgarian-Slovak Dictionary in three volumes designed and carried out at the Institute for Slavic Studies with the Slovak Academy of Sciences is the first significant contribution to Bulgarian-Slovak bilingual lexicography. The architect and ideologist behind this effort is Dr. Mária Košková of the Institute for Slavic Studies at Bratislava, who is the originator of the idea for the compilation of the dictionary, author of the lexicographic framework adopted in the first two volumes, co-author and editor of Volume I, which appeared in 2004, and sole author of Volume II published in 2013.

The first volume (A-K) was welcomed warmly by both the Slovak and the Bulgarian readers. The fact that it won two awards speaks for itself: Volume I received the *Dictionary of the Year – 2005 Prize* of the international jury nominated by the Association of Translators in Prague and the *Matej Bel Literary Fund Award* in the category of lexicographic works.

The second volume covers the entries from Л to По.

доц. д-р Диана Благоева

(София, Институт за български език, БАН)

Рецензия за Мария Кошкова. Българско-словашки речник. Т. II. Братислава: Словашка академия на науките, 2013, 691 с. ISBN: 978-80-89489-12-1.

До 2004 г. в славянската двуезична лексикография съществуват само два опита за съставяне на българско-словашки речник. Това са недовършеният речник на Земкова

от 1978 г. и малък словашко-български и българско-словашки речник на Одран от 1979 г. Тези два речника отдавна са неактуални поради ограничения си обем и вече до голяма степен остарелия си словник. Затова с пълно основание може да определим проекта за създаване на тритомен Българско-словашки речник, замислен и разработван в Института по славистика към САН, като първия значим принос в българско-словашката двуезична лексикография. Архитектът и идеологът на този проект е д-р Мария Кошкова от Славистичния институт в Братислава – тя е автор на идеята за създаването на този речник, автор на лексикографската концепция, въз основа на която вече са изработени първите 2 тома на речника, съавтор и редактор на т. 1, излязъл през 2004, и единствен автор на 2 т. на речника, който излезе от печат през 2013 г.

Първият том на речника (А-К) беше посрещнат много добре от читателската аудитория – както словашката, така и българската. В специализирания научен печат излязоха много добри отзиви и рецензии за тома. Показателен е и фактът, че той беше отличен с две награди: „Речник на годината - 2005“, награда, присъдена от международно жури на Асоциацията на преводачите в Прага, и награда в категорията лексикографски трудове на Литературния фонд в конкурса "Матей Бел".

Вторият том на речника обхваща думите с начални букви от Л до По. Може да се открият няколко основни особености на този том и на речника като цяло, които очертават високата научна и приложна стойност представяния лексикографски труд:

1. Речникът се основава върху съвременна и адекватна лексикографска концепция, добре премислена и много последователно следвана при изработването на отделните толове. Тя дава възможност да се отрази в пълнота българската лексика в нейното актуално състояние и да се представят изчерпателно и точно преводните еквиваленти на българските лексикални и фразеологични единици в словашки език.

2. Словникът на речника е подбран много подходящо с оглед на целите на речника да отговори на потребностите на широка аудитория от ползватели, така, както е определена тя в предговора на речника: студенти, изучаващи български и съответно словашки език като чужд, преподаватели по съответния език, преводачи, изследователи в областта на славистиката и др. Словникът обхваща в пълнота думите от основния речников състав на българския език, включва и редица по-нови, но вече утвърдили се думи, съчетания и фразеологизми (като напр. *лаптоп*, *лизингодател*, *липосукция*, *лустрирам*, *договор от Маастрихт*, *маймунско а*, *мезонет*, *мобифон*, *мол*, *мониторинг*, *мониторирам*, *мюсли*, *одит*, *одитирам*, *одитор*, *пера мръсни пари* и др.).

Включват се и някои диалектни или остарели думи – главно такива, които се срещат в българската художествена литература и биха могли да затруднят словашкия читател (напр. диалектни думи като *либе*, *мерджан*, *мюзевир*, остарелите *лих*, *личба*, *луб*, *мадан*, *молепсам*, *мукает ставам / съм*, *мутвак*, историзми като *мухтар*, *пандур*). Присъстват и някои просторечни думи (маркирани със стилистичния квалификатор *субстандартно*): *лабав*, *лаф*, *лафя*, *мискинлък*, *мязам*.

3. Речникът съдържа детайлна и многопластова лексикографска информация: за граматичните форми на заглавните думи и тяхната принадлежност към определена част на речта, за ударението им, за стилистичните и функционалните им особености (въведена е прецизна система от стилистични и функционални квалификатори), за тяхната рекция и съчетаемост (напр. **омотая** 1. *какво около кого, около какво*; 2. *кого*; 3. *кого в какво*. **местене** 1. *на какво*; 2. *на кого*; 3. *на кого, на какво*). Много последователно се отразяват възможните варианти на заглавката – словообразователни, фонетични, акцентни и пр.: *лазешката* и *лазешком*, *отвърстие* и *отверстие*, *дрлов*, *муабетимухабет*, *либе* и *любе* и пр.

4. Привежда се изчерпателна информация за съответствията на българските думи в словашки. Семантичната структура на многозначните български думи се разработва детайлно с оглед на словашките преводни еквиваленти и във връзка с това в повечето случаи не съвпада с тази от тълковните речници на българския език. Пример за детайлността на семантичната разработка е глаголят *мятам*, при който са обособени 10 значения, още 8 са отделени при непреходния *мятам се*, предлогът *от* е даден със 17 значения, предлогът по – с 19. При необходимост отделните значения на многозначни думи се конкретизират чрез привеждане в скоби на: антоним (напр. *мръсно* – противоположно *чисто*), кратко обяснение на словашки, уточнение на субекта (напр. *мътнея* 1. за течност; 2. за очи, поглед; 3. за боя) или други пояснения. Особено полезна за българските ползватели е привежданата информация за граматичните особености на словашките съответствия – напр. вид на глагола (свършен или несвършен), рекция, стилистични особености (ако те не съвпадат с тези на българската заглавка). Особено внимание се отделя на т.нар. безеквивалентна лексика, която по правило създава доста затруднения при превод. При липса на преводен еквивалент се привежда транскрипция на българската дума и кратко обяснение на нейното значение в скоби (напр. при етнографизми като *лада*, *ладувам*, *лазарка*, *ламкане*, *литак*, *баба Марта*, *мартеница*, историзми като *мухтар*). В някои случаи се

посочва приблизителен еквивалент в словашки, ако такъв съществува: напр. *Лазаровден, ден на св. Лазар*.

5. Речникът може да се определи като речник от активен тип, което е в съответствие с основното му предназначение – той е насочен основно към словаци, изучаващи български език като чужд. Във връзка с това подчертано внимание се отделя на употребата на българските думи в контекст. Така напр. при първото значение на думата *любов* са приведени цяла серия примери за употреба на съществителното в типични контексти: *бащина / майчина / сестринска / родителска любов, любов към ближния, взаимна / несподелена / нещастна / ранена любов, брак по любов, любов от пръв поглед, обяснение в любов, кълна се в любов, имам късмет в любовта, любов към литературата / към науката, любов към родния град, любов към животните*. Към отделните значения след специален графичен знак – черен ромб, се привеждат и устойчиви съчетания, съставни названия, терминологични словосъчетания, словесни формули и др., включващи съответната заглавна дума (напр. към същото значение на *любов* са приведени устойчиви съчетания като *еликсир на любовта, платоническа любов*; към 1 знач. на *море* – географските названия *Адриатическо море, Мраморно море, Средиземно море, Черно море*). Тъй като в българския език, за разлика от словашки, ударението е свободно, което би могло да породи трудности при изучаването на езика, много полезно за словашката читателска аудитория е и това, че българските думи навсякъде (включително в привежданите примери, във фразеологичните единици, паремии и пр.) се посочват с ударение.

6. Лексикографската информация в речника е обогатена от детайлното представяне и на фразеологията. В края на речниковата статия след специален знак се привеждат съответно устойчиви сравнения (*глупав като муле, дърпам се като муле на мост, работя като муле*) и фразеологични единици (*през девет земи и морета, капка в морето, нося вода в морето*). Обозначават се и възможните варианти на фразеологичните единици: *направлям / пробивам дупка в морето, сякаш гемииите ми са потънали / пропаднали в морето*. Привеждат се и паремии (снабдени със специален квалификатор): *който се дави в морето и за сламка се улавя, на пиян човек морето му е до колене, рибата в морето, той туря котлето*. Фразеологията е подробно отразена – така напр. при съществителното *огън* са включени 23 фразеологични единици; при глагола *нямам* и безличния глагол *няма* – 33 фразеологични единици, богата е фразеологията и при заглавки като *мост, мравка, намеря, перушина* и др. При липса на

преводен еквивалент на съответния фразеологизъм или паремия се привежда буквален превод или приблизително съответствие на българската единица в словашки, ако такова съществува. Напр. при пословицата *накарай мързеливия на работа, да те научи на ум*, включена в речниковата статия на субстантивираното прилагателно *мързеливия(т)*, е посочено приблизителното съответствие *kým lenivý myslí, chytrý spraví*.

Със своята богата и прецизно представена лексикографска информация представяният *Българско-словашки речник* е ценен принос в славянската лексикография. Той е разработен в духа на най-актуалните постижения на теорията и практиката на двуезичната лексикография и отговаря на нуждите на съвременните ползватели от висококачествени и надеждни лексикографски справочници за целите на обучението по български и словашки език като чужд, на преводаческата практика и на славистичната наука.